

Ковальова Ольга Вікторівна,

завідувач сектору балістичного обліку
відділу криміналістичних видів досліджень
Донецького науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України,
кандидат юридичних наук

КЛАСИФІКАЦІЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Аналіз наукових джерел показав, що класифікація науково-технічних засобів проводиться за різними підставами. Так, М. В. Салтевський класифікацію здійснює за: а) галуззю наукового знання; б) суб'єктом використання технічних засобів; в) спеціальним призначенням криміналістичних засобів [1, с. 56–57]. Р. С. Белкін пропонує умовно виділяти засоби і методи «польової криміналістики», тобто ті, що використовуються або можуть використовуватися не в кабінеті слідчого чи лабораторії експерта, а безпосередньо в «польових» умовах – на місці проведення слідчих дій, та лабораторну (кабінетну) техніку [2, с. 5–6]. Автор слушно називає такий поділ умовним, оскільки стрімкий розвиток технічних засобів і методів їх застосування створює об'єктивні передумови для застосування лабораторних технічних засобів під час проведення слідчих (розшукових) дій. Наочно це видно на прикладі створення пересувних криміналістичних лабораторій за різними напрямками роботи (для роботи на місцях ДТП, пожеж, вибухів тощо).

Зустрічається така класифікація науково-технічних засобів: а) взяті без змін із різних технічних і природничо-технічних наук; б) спеціально пристосовані для завдань криміналістики; в) спеціально розроблені для завдань криміналістики [3, с. 60; 4, с. 56].

Досліджуючи класифікації засобів, що застосовуються у досудовому провадженні, В. Г. Гончаренко відмічає їх широке призначення та пропонує розподіляти на: фотографічні, акустичні, фізичного моделювання, пошукові прості та аналітичні, а також допоміжні [5, с. 77–78].

Розгорнуту класифікацію науково-технічних засобів, що використовуються в розшуковій роботі слідчого, запропонували О. О. Закатов та Ю. Н. Оропай. Підставою для класифікації обрано цільове призначення науково-технічного засобу [6, с. 13–14].

За походженням розрізняють загально-технічні та техніко-криміналістичні засоби.

За функціональним призначенням – фотографічні, аудіовізуальні, акустичні, комп'ютерні, механічного виявлення і моделювання слідів, пошукові аналітичні, пошукові прості, допоміжні [7, с. 63].

За видом – прилади, апаратуру й устаткування, інструменти та пристрої, приладдя та матеріали, комплекти науково-технічних засобів (пересувні криміналістичні лабораторії, пересувні вибухотехнічні лабораторії, мобільні комплекси науково-технічних засобів для слідчо-оперативної групи).

За суб'єктом застосування – комплекти та комплекси науково-технічних засобів для слідчого, спеціаліста-криміналіста, спеціаліста-вибухотехніка, дільничного інспектора, інспектора ДАІ, судового медика, експерта й ін. [8, с. 48–49].

Спроби науковців розробити власні класифікаційні групи науково-технічних засобів заслуговують схвалення. Це сприяє поглибленому їх дослідженню та розробці рекомендацій для результативного застосування в практиці.

Вважаємо, що відповідно до того, яким джерелом доказів будуть слугувати результати використання науково-технічних засобів, а саме це прямо пов'язане з їхнім функціональним призначенням, можна запропонувати три групи таких науково-технічних засобів.

Перша група – це науково-технічні засоби, у результаті використання яких суб'єкти такої діяльності отримують матеріально фіксовані дані, які безпосередньо використовуються як доказова інформація у кримінальному провадженні.

Друга група – це засоби, результатом застосування яких є отримання суб'єктами інформації про наявність будь-яких предметів, явищ, процесів, що можуть виступати як самостійні джерела доказової інформації. При цьому слід враховувати, що інформація, одержана в результаті застосування науково-технічних засобів, не ґрунтується на матеріально-фіксованих даних. Тобто в цьому випадку суб'єкти отримують інформацію не у вигляді матеріально фіксованих даних, а у вигляді «одномоментних» доказів, для отримання яких було застосовано науково-технічні засоби, спрямовані на встановлення певних предметів, явищ, процесів, що можуть втілитись у джерела доказової інформації.

І нарешті, третя група – це засоби, результат застосування яких проявляється в інформації, що має значення для розслідування кримінального правопорушення і яка може бути опосередковано використана як доказова у кримінальному провадженні.

Отже, усі існуючі науково-технічні засоби доцільно розподілити на три великі групи. Перша – засоби, застосування яких безпосередньо дозволяє отримати доказову інформацію у вигляді матеріально фіксованих даних. Такі науково-технічні засоби доцільно охарактеризувати як «науково-технічні засоби фіксації». Друга – засоби, що допомагають виявляти джерела доказової інформації; це «пошукові науково-технічні засоби». Третю групу складають науково-технічні засоби для експертних досліджень.

Таким чином, визначення функціональної природи будь-якого науково-технічного засобу, цільового призначення, можливостей виділення ознак та групування науково-технічних засобів дозволяє розв'язувати правові та організаційні питання, безпосередньо пов'язані з результатами застосування цих засобів [7, с. 66].

Отже, за функціональним призначенням і напрямками використання одержаних результатів науково-технічні засоби доцільно класифікувати на: а) науково-технічні засоби, у результаті використання яких суб'єкти цієї діяльності отримують матеріально фіксовані дані, що безпосередньо використовуються як доказова інформація у кримінальному провадженні; б) засоби, результатом застосування яких є отримання суб'єктами інформації про наявність будь-яких предметів, явищ, процесів, що можуть виступати як самостійні джерела доказової інформації; в) засоби, результат застосування яких проявляється в інформації, що має значення для розслідування кримінального правопорушення і яка може бути опосередковано використана як доказова у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі): підручник. Київ: Кондор, 2006. 588 с.
2. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. М: Юристь, 1997. Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. 480 с.
3. Криміналістика: підручник для студ. юрид. спец. ВЗО / за ред. В. Ю. Шепітько. 3-тє вид., переробл. і доповн. Київ: Концерн Видавничий Дім «Ін-Юре». 2004. 736 с.
4. Криміналістика. Академічний курс: підручник / Варфоломєєва Т. В., Гончаренко В. Г., Бояров В. І. та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 504 с.
5. Гончаренко В. Г. Onus probandi в контексті процесуальних функцій і етики спілкування. Вісник Академії адвокатури України. Київ, 2005. Вип. 4. С. 5–9.

6. Закатов А. А. Оропай А. А. Использование научно-технических средств и специальных знаний в расследовании преступлений. Київ: РИО МВД УССР. 1980. 104 с.

7. Ковальова О. В. Викоритання науково-технічних засобів і методів у розшуковій роботі слідчого: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія адвокатури України. Київ, 2014. 241 с.

8. Коваленко В. В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2007. 248 с.